

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ
ПРЕДМЕТНО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M21z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Шуварська Олена Олександрівна

Керівник: **Газіна І.О.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Бахмат Н.В.**,
доктор педагогічних наук,
професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТНО- РАЗВИВАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1 Сутнісні характеристики предметно-розвивального середовища як умови розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	8
1.2 Особливості формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку в умовах предметно-розвивального середовища.....	20
Висновок до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТНО- РАЗВИВАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	32
2.1 Виявлення рівня сформованості пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.....	32
2.2 Використання предметно-розвивального середовища у розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	40
2.3 Дослідження ефективності системи організації предметно-розвивального середовища у розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	74
Висновок до другого розділу.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку – одна з найактуальніших у дитячій психології, оскільки взаємодія людини з навколишнім світом можлива завдяки її активності та діяльності, а ще й тому, що активність є неодмінною передумовою формування розумових якостей особистості, її самостійності та ініціативності.

На сьогодні значно зросли вимоги до становлення творчої, активної особистості, здатної до виконання складної пізнавальної діяльності, до охоплення широкого кола питань, до пошуку шляхів розв'язання проблеми. Основу таких можливостей людини визначає динаміка її сфери пізнання, сформованість пізнавальних інтересів.

У нормативних документах, зокрема Базовому компоненті дошкільної освіти України пізнавальний розвиток особистості визначено як пріоритетний [7, с. 13]. Також на це націлюють і інші чинні нормативні акти, зокрема Закон України «Про дошкільну освіту» [35] та Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) [26]. У цьому контексті старший дошкільний вік розглядається як початковий етап становлення особистості. Тут формуються основи інтелектуальної сфери, закладається підґрунтя спрямованості дитини 5 – 7 років на пізнання, з'являється допитливість, зацікавленість до окремих сфер оточуючого світу, виникає та розвивається пізнавальний інтерес.

У психолого-педагогічній науці вказаний феномен відносять до царини мотиваційної сфери, яка є компонентом спрямованості людини. Вчені його ототожнюють з формою переживання пізнавальної потреби індивідумом, яка стимулює до пізнання і перетворення дійсності.

До питання пізнавального інтересу та його розвитку виявляли увагу велика кількість дослідників. На сьогодні між науковцями відсутні однозначні погляди на його природу та сутність. Так, його вивчали як мотив

діяльності Л. Венгер, В. Мухіна, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв та ін. [14; 68; 69] Г. Люблінська розглядала як елементу структурі емоційної сфери [52]. О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, Г. Щукіна вказують на поєднання у ньому двох начал: емоцій та інтелекту, що дозволяє його розуміти як особливий інтелектуально-емоційний стан особистості [37; 38; 74; 75; 76].

У період дошкільного дитинства його активно вивчали О. Запорожець, В. Мухіна, Т. Дуткевич, Д. Ельконін, О. Леонтьєв. Наковці відмічали його вплив на розумову діяльність та становлення особистості у цьому віковому періоді [31; 32; 36; 37; 38].

Цілком зрозумілими виглядають пошуки чинників його розвитку з боку дослідників. Зокрема М. Подд'якова, С. Новосолової, Т. Поніманської, Н. Лисенко, які серед багатьох факторів впливу звертають увагу важливість створення сприятливих умов [57; 62; 63; 65]. Фактично йдеться про створення розвивального середовища. Зокрема, М. Подд'яков справедливо підкреслює, що у етапі треба давати дітям ключ до пізнання дійсності, а чи не прагнути до вичерпної сумі знань, як це мало місце у традиційній системі розумового виховання [63, с. 20].

За наявними в психології даними, розумовий розвиток у дитячі роки найбільш перспективний саме в тих випадках, коли його супроводжує захопленість чимось, тяжіння до якихось певних видів занять. Проблема пізнавальної активності – одна з найбільш важливих у педагогіці, оскільки, будучи індивідуально-психологічною характеристикою людини, відбиває дуже складні взаємодії психофізіологічних, біологічних та соціальних умов розвитку.

Пізнавальна активність при правильній педагогічній організації діяльності вихованців та за умов систематичної та цілеспрямованої виховної діяльності може і має стати стійкою рисою особистості дошкільника та здійснює сильний вплив на його розвиток. Одним з ефективних засобів розвитку пізнавальної активності є здійснення освітнього процесу ЗДО в умовах відповідного предметно-розвивального середовища.

Дошкільна педагогіка в даний час вже має значні відомості про конкретні впливи предметно-розвивального середовища на ефективність освітнього процесу в ЗДО. Загалом, предметно-розвивальне середовище дитинства має відповідати принципам збагаченості та наукомісткості, містити природні та соціокультурні засоби для різноманітної діяльності дитини. Вона надає дитині умови для творчого духовного розвитку та можливість «вичерпувати» з неї інформацію, необхідну для постановки та вирішення завдань тієї чи іншої діяльності.

Вивчення стану цього питання при знайомстві з досвідом закладів дошкільної освіти дозволило нам виявити проблеми з облаштуванням повноцінного предметно-розвивального середовища. Це, безперечно, ускладнює розвиток мотиваційного поля взаємодії дітей, не дозволяє максимально реалізувати мету освітнього процесу.

Усе це зумовило актуальність теми дослідження: «Предметно-розвивальне середовище як умова розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку»

Мета даної роботи – теоретично обґрунтувати та шляхом дослідно-експериментальної роботи перевірити ефективність предметно-розвивального середовища як засобу розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: пізнавальні інтереси дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: використання засобів предметно-розвивального середовища з метою розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до мети, предмету та об'єкту дослідження було визначено такі **завдання:**

1. Визначити сутнісні характеристики предметно-розвивального середовища як умови розвитку пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку;

2. Проаналізувати особливості формування пізнавальних інтересів старших дошкільників в умовах впливу предметно-розвивального середовища;
3. Виявити рівень сформованості пізнавальних інтересів в дітей старшого дошкільного віку;
4. Здійснити формкувальний експеримент у формі реалізації завдань формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в умовах спеціально створеного дієвого предметно-розвивального середовища;
5. Проаналізувати результати дослідження шляхом реалізації завдань контрольного експерименту.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, спостереження за освітнім процесом в ЗДО, педагогічний експеримент, метод аналізу педагогічного експерименту, статистичні методи обробки даних.

Теоретична значимість дослідження полягає у аналізі джерел з даної проблеми, узагальненні існуючих діагностичних методик визначення рівня розвитку пізнавальні інтересів дітей старшого дошкільного віку пізнавальні інтересів дітей старшого дошкільного віку й у теоретичному обґрунтуванні обраної проблеми.

Практичне значення магістерського дослідження полягає в тому, що розроблена нами програма розвитку пізнавальні інтересів дітей старшого дошкільного віку в умовах предметно-розвивального середовища може бути рекомендована для використання в роботі закладів дошкільної освіти. Основні ідеї та висновки можуть використовуватися для розробки лекційних курсів та семінарських занять у закладах вищої освіти, а також при написанні різного роду наукових та кваліфікаційних робіт.

Дослідно-експериментальна база дослідження: ЗДО №12 «Веселка» м. Кам'янець-Подільський. В експерименті брали участь вихованці старшої

вікової групи у кількості 20 осіб. Вони були поділені на дві групи: експериментальну та контрольну (по 10 осіб у кожній). Також у дослідженні взяли участь батьки дітей групи (23 особи) та вихователі групи (4 особи).

Дослідження проводилося у **три етапи**.

Перший етап – постановочний (01.09.2021–01.10.2021) – вибір та осмислення теми. Вивчення психолого-педагогічної літератури, постановка проблеми, формулювання мети, предмета, об'єкта, завдання дослідження.

Другий етап – власне-дослідницький (02.11.2021–02.05.2022) – розробка комплексу заходів та їх систематичне проведення, обробка одержаних результатів, перевірка гіпотези.

Третій етап – інтерпретаційно-оформлювальний (02.05.2022–20.10.2022) – проведення контрольного експерименту, обробка та систематизація матеріалу.

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти параграфів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел, що включає 35 найменувань.

ВИСНОВКИ

У ході проведеної нами роботи були досягнуті поставлені на початку дипломної роботи цілі та завдання, а саме:

- Розглянуто сутнісні характеристики предметно-розвивального середовища як умови розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку;
- Вивчено особливості формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку в умовах предметно-розвивального середовища;
- Виявлено рівень сформованості пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку;
- Розглянуто особливості використання предметно-розвивального середовища у розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку;
- Здійснено дослідження ефективності системи організації предметно-розвивального середовища у розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку.

На підставі вищевикладеного ми дійшли висновку, що предметно-розвивальне середовище – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, яка в свою чергу моделює зміст духовного і фізичного розвитку дитини.

Пізнавальний інтерес – вибіркова спрямованість психічних процесів на об'єкти та явища навколишнього світу, як тенденція, потреба, прагнення особистості займатися цією сферою, що приносить задоволення.

На констатувальному етапі нами було виділено критерії та показники та визначено рівень сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

На формувальному етапі дослідження були розроблені та проведені заняття з розвитку пізнавальної активності старших дошкільників за

допомогою сформованого нами предметно-розвивального середовища.

Предметне середовище, що сприяє розвитку пізнавального інтересу, необхідно проектувати відповідно до тієї програми, що реалізується в закладі дошкільної освіти. Вміти створювати середовище має сам педагог, який володіє знаннями з дошкільної педагогіки та психології.

У ході проведеного теоретичного дослідження та дослідно-експериментальної роботи досягнуто поставленої мети та вирішено відповідні завдання. Доведено, що розвиток пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку успішно здійснюється у спеціально організованому середовищі, можливості якого недостатньо вивчені в педагогічній теорії та вкрай недостатньо використовуються у практиці. Предметно-розвивальне середовище активно впливає процес пізнавального розвитку дитини, зокрема і розвиток пізнавальної самостійності як інтегральної властивості особистості.

Апробація моделі, що представляє предметно-розвивальне середовище як сукупність компонентів, під час дослідно-експериментальної роботи підтвердила її ефективність, про що свідчить підвищення рівня проявів пізнавальної самостійності дітей дошкільного, віку. Аналіз впливу середовища на розвиток аналізованої якості особистості дає підставу стверджувати, що розвивальне середовище є не лише джерелом розвитку особистості, а й свого роду каталізатором у процесі самореалізації особистості, здатним прискорити чи уповільнити цей процес.

Спеціально-організоване предметно-розвиваюче середовище групи старших дошкільників являє собою цілісну систему, що складається з взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів:

- предметно-просторового (ігровий матеріал, що знаходиться у певному ігровому просторі);
- соціального (суб'єкти предметно-ігрової: творчі об'єднання педагогів та дітей та характер їх взаємодії);
- організаційно-діяльнісного, що забезпечує взаємозв'язок перших

двох компонентів.

Розвиток пізнавальної діяльності старших дошкільників відповідно до етапів їх становлення в діяльності забезпечує розроблена технологія організації діяльності суб'єктів предметно-розвивального середовища, представлена підготовчо-мотиваційним, репродуктивно-пошуковим, пошуково-творчим, аналітичним етапами.

Ефективність розвитку пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку визначається такими принципами: емоційною комфортністю; активністю; відкритістю; індивідуалізованістю; динамічністю та інформативністю.

Розвиток пізнавальної діяльності здійснюється найпродуктивніше при використанні наступних форм організації життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: колективних (навчальна гра, інтелектуальні розваги), індивідуальних (самостійна пізнавально-ігрова діяльність).

Для перевірки ефективності проведених занять було організовано також контрольний етап експерименту, у якому виявили суттєві зміни у рівні пізнавальної активності в старших дошкільників експериментальної групи, із якими було проведено формує експеримент.

Проведені дослідження зафіксували достовірне зростання рівня сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, які брали участь у діяльності за експериментальною програмою. Запропонована нами сукупність факторів педагогічного впливу, що включає в себе принципи навчання та обумовлена ними сукупність педагогічних методів, прийомів, форм організації предметно-розвивального середовища є ефективним засобом розвитку пізнавальної активності дошкільників в умовах ЗДО.

Таким чином, завдання, поставлені на початку роботи, були вирішені, мету дослідження досягнуто.

Отримані нами результати дозволять розширити і поглибити уявлення про розвиток пізнавальної діяльності дошкільників в умовах предметно-

розвивального середовища, про шляхи педагогічної організації предметно-розвивального середовища, що сприяє ефективному здійсненню даних завдань в ході освітнього процесу закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абузярова Л. Предметно-розвивальне середовище ДНЗ // Дитина в дитячому садку. 2004. № 6. С. 21-28.
2. Амонашвили Ш.А. Развитие познавательной активности учащихся в начальной школе // Вопросы психологии. 2007. №5. С.36-41.
3. Анохіна Т. Як організувати сучасне предметно-розвивальне середовище // Дошкільне виховання. 2009. № 5. С. 17-18.
4. Артамонова О. Предметно-просторове середовище: його роль в розвитку особистості // Дошкільне виховання. 2007. №4. С. 37-42.
5. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. Київ : Томіріс, 2006. 112 с.
6. Артемова Л. Моделі структур дидактичної гри та ігрових стосунків // Дошкільне виховання. 2005. № 4. С. 6-7.
7. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. Керівн. : А. М. Богуш. Авт. кол-в. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
8. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкільля” / за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль, 2017. 256 с.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з предметним довкіллям. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.
10. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навч.-метод. посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 256 с.
11. Бочарова В.Г. Социальная макросреда как фактор формирования личности школьника. Москва : АсТ, 2006. 401 с.
12. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному навчальному закладі : Методичні рекомендації // Дошкільне виховання. 2007. №10. С. 8-13.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [250000 слів] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
14. Венгер Л. А. Психология / Венгер Л. А., Мухина В. С. Москва : Просвещение, 1988. 340 с.
15. Вознюк О. В. Формування дослідницьких умінь та актуалізація дослідницьких здібностей у дітей і молоді. Наукові записки Малої академії наук України : збірник наукових праць. Випуск 2. Серія : Педагогічні науки. Київ : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2012. С. 50-62.
16. Волинець Ю. О., Стаднік Ю. О. Організація експериментальнодослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками. Електронне наукове фахове видання «Народна освіта» Випуск №2 (38), 2019. URL: file:///C:/Users/Рома/Downloads/NarOsv_2019_2_20.pdf
17. Воскресенська В. Створюємо розвивальне середовище самі // Дошкільне виховання. 2008. № 1. С. 10-11.
18. Выготский Л. С. Воображение и его развитие в детском возрасте / Л. С. Выготский // Хрестоматия по возрастной психологии: Учеб. Пособие / Сост. Л. М. Семенюк. Москва : Воронеж, 2003. 265 с.
19. Выготский Л. С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка // Вопросы психологии. 1966. №6. С. 62-76.
20. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва. Лабиринт, 1999. 144 с.
21. Гогоберидзе А. Г. Вербенец А. М Проектирование развивающей предметно-пространственной среды современного детского сада // Справочник руководителя дошкольного учреждения. 2010. №4. С. 64.
22. Годовикова Д. Б. Форма общения с взрослым и познавательная активность дошкольника // Проблемы возрастной психологии. Москва : Просвещение, 2008. 321 с.
23. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання // Рідна школа. 2004. №6. С. 15-17.

24. Горобченко Н. Використання дослідницьких методів на заняттях як дієвий спосіб забезпечення творчого розвитку особистості. Початкова школа. 2012. № 2. С. 42-43.
25. Денисенкова Н.С. Формирование познавательной направленности у детей шестилетнего возраста на занятиях в детском саду. Москва : Просвещение, 2008. 289 с.
26. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. 1993. грудень. №№ 44-46. С. 1-15.
27. Дикань Н. І. Пізнавальний розвиток старших дошкільників. Харків : Основа, 2011. 319 с.
28. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол. Г. В. Беленька, О.Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець. К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
29. Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя, 2011. 188 с.
30. Доронова Т. Об эстетике оформления групповых помещений // Ребенок в детском саду. 2008. №1. С. 33.
31. Дуткевич Т. В, Дошкільна психологія (курс лекцій і практикум): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2007. 320 с.
32. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
33. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 170 с.
34. Зайченко Е.А. Модульная предметно-игровая среда как фактор обогащения двигательной активности детей 2-3-х летнего возраста в игре. Москва : Наука, 2007. 210 с.
35. Закон України "Про дошкільну освіту" (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

36. Запорожец А. В., Венгер Л. А. Восприятие и действие. Москва : Просвещение, 1967. 323 с.
37. Запорожец А. В., Леонтьева А. И. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста. Москва : Педагогика, 1995. 275 с.
38. Запорожец А. В., Эльконин Д. Б. Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных процессов. Москва : Просвещение, 1964. 350 с.
39. Каралашвили Е.А., Антоненкова О.В., Малахова Н.Е. Организация сенсомоторного уголка в группе детского сада // Старший воспитатель. 2008. № 5. С. 26-27.
40. Кир'янова Р. Принципи побудови розвивального середовища ДНЗ // Дошкільне виховання. 2005. № 1. С. 13-14.
41. Комарова Т.С., Филипс О.Ю. Эстетическая развивающая среда в ДОУ. Москва : Айрис-Пресс, 2007. 210 с.
42. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-методичний посібник / Наук. ред. О.Л.Кононко. Київ : Ред. ж-лу «Дошкільне виховання», 2010. 243 с.
43. Концепция побудови розвиваючого середовища в дошкільному закладі / В. А. Петровський, Л. М. Кларін, Л. А. Смивіна, Л. П. Стрелкова. Київ, 1993. 240 с.
44. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку до природи. Педагогічний пошук. № 3 (83). 2014. С. 21-22.
45. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. школа, 1989. 608 с.
46. Крушинська В, Мацюк Л. Дидактичні ігри та вправи з математики // Дошкільне виховання. 1991. №5. С. 10-14.
47. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості// Дошкільне виховання. 2006. №11. С. 3-6.
48. Лернер И. Я. Критерии уровня познавательной самостоятельности //

- Новые исследования в педагогических науках. Москва : Наука, 2007. 138 с.
49. Лисина М. И. Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми и сверстниками // Вопросы психологии. 2008. №4. С. 18-35.
 50. Лобода С. Сенсорні дидактичні ігри // Дошкільне виховання. 2017. № 10. С. 28-29.
 51. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : ОВС, 2002. 400 с.
 52. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 355 с.
 53. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посібник. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
 54. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. Київ : Знання, 1991. 48 с.
 55. Марецкая Н. Организация развивающего пространства в дошкольных образовательных учреждениях // Дошкольная педагогика. 2005. № 3. С. 11-12.
 56. Мухина В. С. Детская психология. Москва : Просвещение, 1985. 272 с.
 57. Новоселова С. Л. Развивальне предметно-ігрове середовище // Дошкільне виховання. 2008. № 4. С. 19-20.
 58. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
 59. Павлієнко С. С. Розвиток пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку у процесі пошуково-дослідницької діяльності Strasbourg, République française. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/5425/5389>.
 60. Пастушенко Н. Б., Суддя З. О. Розвиток пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької

- діяльності. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. 2012. № 5. С. 129-133.
61. Піроженко Т. Карасьова К. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх // Дошкільне виховання. 2012. № 9. с. 29-31.
 62. Поддьяков Н. Н. и др. Умственное воспитание дошкольника. Москва : Академия, 1972. 240 с.
 63. Поддьяков Н. Н. Мышление дошкольников в процессе экспериментирования со сложными объектами // Вопросы психологии. 2013. №4. С.14-23.
 64. Полякова М. Н. Построение развивающей среды в группах для детей старшего дошкольного возраста // Дошкольная педагогика. 2004. №1,2. С. 13-15.
 65. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
 66. Предметно-пространственная развивающая среда в детском саду. Принципы построения, советы, рекомендации / сост.Н.В. Нищева. Санкт-Петербург : «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2010. 128 с.
 67. Прейс Р. Создание предметно-развивающей среды в групповом помещении //Дошкольная педагогика. 2007. № 5. С. 9-10.
 68. Психологические основы развития ребенка и обучения / А. Н. Леонтьев ; под ред. Д. А. Леонтьева, А. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2009. 422 с.
 69. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: Учеб. пособие. Санкт-Петербург : Издательство «Питер», 2010. 720 с.
 70. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку. Наукові записки Малої академії наук України : збірник наукових праць. Випуск 1. Серія : Педагогічні науки. Київ : ТОВ «СІТПРІНТ», 2012. С. 35-36.

71. Товкач І. Є. Психологічні особливості прояву креативності у старшому дошкільному віці // Молодий вчений. 2015. № 4. С. 106-110.
72. Широбокова Г. В., Глухова Е. Ю. Организация зимнего сада в ДОУ. // Старший воспитатель. 2009. № 1. С. 59.
73. Шмоніна Т. А., Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». URL :
http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/13.pdf
74. Эльконин Д. Б. Детская психология. Москва : Академия, 2006. 384 с.
75. Эльконин Д. Б. Психология игры : монография. Издание 2-е. Москва : Владос, 2001. 360 с.
76. Эльконин Д. Б., Венгер А. Л. Особенности психического развития детей 6 – 7 лет. Москва : Педагогика, 1988. 256 с.